Смеркло. Вітер утомився цілоденною борнею, ізнемігся, заблудився серед вулиць і в безладді тихо крутить пил і сміття і, плазуючи, питає: що ж робити? Де тут вихід? Вщух мороз, одлига дише, і важка юга зависла у потомленім повітрі.

Темно. Сумно. Таємничо ніч спустилася над город, придушила в хмарах місяць, погасила дрібні зорі, притлумила рухи й згуки, – мов мерця сукном жалобним, чорним покривом укрила задрімавший тихий город.

Сподіваючись на місяць, ощаднії городяне ліхтарів не засвічають, лиш разками золотими сяють вулиці крамничі, а останні безпорадно потопають у мороці. Рух денний, їзда і гомін, все одлинуло, мов хвиля, і гуде отам далеко, де ще вікна сяють світлом; тут же, в мороці густому, лиш виття собаки чути, лиш ходу самотню часом та нявчання пожадливе невгаваючих котів. День півсонно проморгавши, город твердо засинає, а наразливая думка серед темряви і тиші у безсонні морить душу, сушить мозок непокоєм. Тремтяча душа гукає: "Де ж ти, правдо? Де ти, сило? Де ти, світло світовеє?" І кругом усе так темно, безодмовно, безпорадно...

Що ж бо се? Гробовий покрив щось зненацька піднімає і яскравим грізним оком в чорну тишу зазирнуло, і од погляду страшного розірвалася жалоба, і сполоханії хмари, мов рожевая завіса, звідусіль заколивались. Розгоряється зірниця, розливається, як повінь, і в кривавім хвилюванні вже півнеба обіймає; устають снопи іскристі, і тремтять пасма червоні.

Раптом блиснули в мороці вікна соннії будинків, пробудились на хвилину та одразу і загасли, тільки відблиском тремтючим ледве-ледве променіють... І за шибами не чути ні тривоги, ні співчуття: то ж не хатнє власне лихо, не сусідське безголов’я, то горять далекі плавні по той бік Дніпра старого, що заснув, закутий в кригу.

– Хай горять!

Нехай палають! Хай збавляють хоч потроху ту тісноту світовую, опорожнюючи місце для нових, що мають жити!

І на грізную картину вже уваги не звертає город сонний і байдужий.

А збентеженую душу образ лютої стихії вабить, тягне невідступно: вуха ловлять кожен вигук, кожен шелест, подих вітру, очі ловлять кожну гискру, кожен рух в червоних хмарах, а уява владно пише-вимальовує картину: там покірнеє сконання беззахисної рослини, там безладна біганина, крики, розпачі, змагання переляканих звіряток, вітру скигління зловроге, тріскот, гугот, хижий регіт невтриманної стихії. Вкупі все: надії, розпач, хіть життя і смерть видима, і тріумфи, і зневага – все злилося там докупи і в палкому пориванні келих вщерть переповняє. Смерть п’яніє з того трунку і, торкаючись об келих необорного життя, "віват!" дико репетує і схиляється в дрімоті. А життя на п’яний вигук тихим словом одмовляє: "Да воскресне!" Все ж то там, на тому боці!..

А на сьому? Смуток, тиша, вогкий морок, неодмовленим питанням у безладді крутить вітер пил та сміття шляхове… Відблиск заграви одбився, запалив нужденну душу і, як вихор од пожежі, мчить її в той край далекий, де життя розколихалось, наче хвилі океану: серце проситься туди, серце лине в небезпеку, до страхів, до саможертви, до величної звитяги. Геть од сонного мороку, од огидлого безділля! Ген туди, де ллються ріки – ріки праведної крові, де горить душа в надіях, де летять побідні гискри, а згоряюча неправда димом стелеться додолу, де ціна життя дешева, а ціна свободи й правди піднеслася, як ніколи, піднеслася над усе! Де охочі саможертви шлях широкий устеляють до вселюдського ясного щастя, волі і братерства!

Але все те там далеко! Тут же темно скрізь і глухо, і в огидлому мороці чуєш, як якісь істоти скрізь плазують обережно, чіпко держачись

одного скарбу – власного життя, а за другії скарби їм байдуже! І не марять! Та коли й гадати їм, заклопотаним в шуканні стежки певної в темряві, де б найкраще, вигідніше зберегти свій скарб скляний! Вгору ніколи їм глянуть од поважної роботи і на закиди, на поклик, як ся ніч, вони глухі!..

В небі заграва згасає, город твердо, тяжко спить, заблудившись у безладді, квилить вітер тиху скаргу, очі пилом засипає, а важкий морок стає ще темніший, ще густіший…